ਤੁਲਨਾਂਤਮਕ ਵਿਧੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

Utility of Comparative Method

ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਧੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ
(Importance of Comparative Method)

ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਲਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਅਰਸਤੂ ਨੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲ਼ੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਧੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ਼ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੋਰ ਵੀ ਉਪਯੋਗੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਧੀ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਧਿਐਨ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਧੇਰੇ ਉਪਯੋਗੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

1. ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਅਧਿਐਨ
(Trustworthy study of Human Behaviour)

ਰਾਜਨੀਤੀ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਨਾਲ਼ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲ਼ੀ ਦੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਅਧਿਐਨਕਰਤਾ ਕਿਸੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਧੀ ਨਾਲ਼ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਅਧਿਐਨ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ।

2. ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ
(Scientific Study)

ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਧੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਹੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਖੋਜਕਰਤਾ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਉਹ ਜੋ ਵੀ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Emotional behaviour

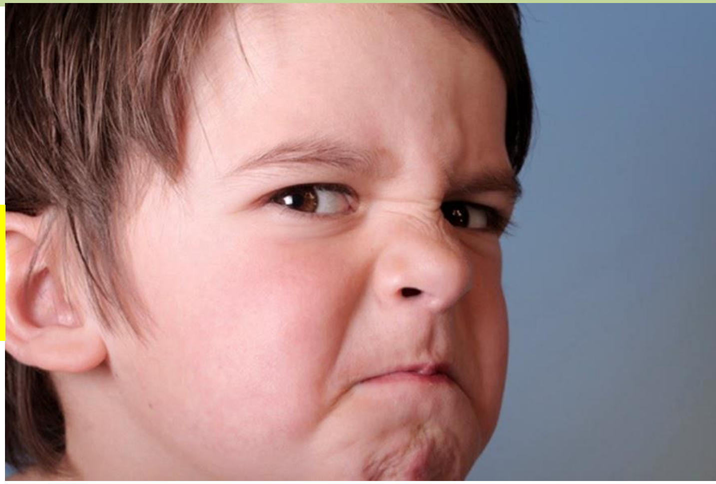

Rational behaviour

3. ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਅਧਿਐਨ
(Systematic Study)

ਤਰਤੀਬਵਾਰਤਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਖੋਜਕਾਰ ਕੋਈ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਖੋਜ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉਪਲਬਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਜਾਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਨਾਲ਼ ਉਸਦੇ ਸਹੀ ਨਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਨਵੇਂ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਰਤੀਬਵਾਰਤਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਅਧਿਐਨ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

4. ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ
(Verification of Existing Theories)

ਗਿਆਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਲਬਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਿਰਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਧੀ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਖੋਜਕਾਰ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉੱਚਿਤਤਾ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ਼ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ:

- ਪਰਿਕਲਪਨਾ$_0$

ਕੋਰੋਨਾ ਦਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਿਆ

- ਪਰਿਕਲਪਨਾ$_1$

ਕੋਰੋਨਾ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

5. ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਰਮਾਣ ਸੰਭਵ ਹੈ
(Theory Building is Possible)

ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਰਮਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੇ ਇੱਕ ਹੀ ਨਤੀਜੇ ਦਾ ਵਾਰ–ਵਾਰ ਆਉਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਦਰਾਂ–ਕੀਮਤਾਂ ਰਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੁਲਨਤਾਮਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਰਮਾਣ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

6. ਸਧਾਰਨੀਕਰਨ ਸੰਭਵ ਹੈ
(Generalisation is Possible)

ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ਼ ਜੁੜੇ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਰਵੇ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਧੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜੇ ਨਤੀਜੇ ਕੁੱਝ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹਾ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹੋ ਨਤੀਜੇ ਸਮਾਨ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹੋਰ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਉਸੇ ਹੀ ਤਰਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਸਧਾਰਨੀਕਰਨ ਸੰਭਵ ਹੈ।

- Total students= 1000

Voting Behaviour determinants

- Religion: 100
- Caste: 100
- Employment: 400
- Infrastructure: 100
- Economic policies: 200
- Free data: 100

7. ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ
(Widened the Scope of Political Science)

ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾ ਸਾਰੇ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਬਾਉ ਸਮੂਹ, ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਗਠਨ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਲ ਆਦਿ। ਇਹਨਾ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਨਾਲ਼ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ
(Conclusion)

ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਧੀ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ, ਵਧੇਰੇ ਉਪਯੋਗੀ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਦਿਲਚਸਪ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਐਨ ਅਧੀਨ ਇਕਾਈਆਂ ਦੇ ਰਸਮੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਸਾਰੇ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਐਨ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨੇ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Joginder Singh Khatra

Assistant Professor & Head

Dept. of Political Science

Akal Degree College Mastuana